

O'TKIR HOSHIMOVNING "DUNYONING ISHLARI" QISSASI BADIY TAHLILI

Abdushukurova Guljamol Kamoliddin qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Annotatsiya:

Quyida tezis barchaga ma'lum va mashhur "Dunyoning ishlari" qissasini badiiy jihatdan tahlil qiladi.

Kalit so'zlar:

ona siymosi, ona obrazi, qissa, dosyon, novella

Ona siymosi dunyodagi barcha xalqlar uchun muqaddas va mo'tabardir. Ularni birlashtirib turuvchi mushtarak fazilatlar bisyor, albatta. Lekin, ayni vaqtda, har bir xalqqa, millatga mansub ona siymosi o'z fe'l-atvori, tabiati, ichki va tashqi dunyosi, hatto, portreti bilan muayyan darajada farqlanib turadi. Ona butun bir xalq, butun bir millatning o'ziga xosligi, shakllanishi, namoyon bo'lishida alohida o'rin tutuvchi siymodir, va, ayni vaqtda har bir inson kabi jamiyat, muhit, sharoitning vakili sifatida o'ziga xos bir individumdur. «Odamning qalbida qanday olijanob tuygular mavjud bo'lsa, ularning barchasi avvalo onadandir»

O'zbek adabiyotida ona obrazining go'zal va betakror namunalarini yaratgan yozuvchilardan biri O'zbekiston xalq yozuvchisi O'tkir Hoshimovdir. Adib asarlarida Ona obrazi shu qadar mustahkam va muhim o'rin tutadi, ularsiz hatto yozuvchining yaxlit ijodini tasavvur qilish qiyin. Ona insonga hayot beradi, yuvib-taraydi, tarbiyalaydi. Ona uchun eng to'rtiy narsa, o'g'ilmi-qizmi, uning farzandi. Ona o'z farzandi uchun hamma narsaga, hatto jonini qurbon qilishga ham tayyor. SHuning uchun bo'lsa kerak, ona haqida behisob she'rlar to'qilgan, dostonlar yozilgan, kattakatta asarlar bitilgan. Kichik maqollardan tortib, muborak hadislarimizgacha ona madh etiladi, e'zozlanadi. Shu jihatdan "Dunyoning ishlari" qissasi xarakterlidir.

Albatta, bu asardan ta'sirlanmay bo'lmaydi. Bu asarni hissiyotsiz o'qish mumkin emas. "Dunyoning ishlari" asarini ONAga qo'yilgan abadiy yuksak ehtirom ramzi deyish mumkin. Bu qissa katta-kichik novellalardan iborat. Biroq ularning barchasida hammamiz uchun eng aziz odam — onam siymosi bor. Muallifning bu qissasini o'qigach, hayotga bo'lgan munosabatingiz keskin o'zgaradi. Bu asarda o'zbek xarakteri, o'zbek ayoli shunday chiqoyli ochib berilganki, xullas yuz marta eshitgandan, bir marta o'qigan yaxshi. "Dunyoning ishlari" insonlarga ko'p foydasi tegadigan asar.

O'tkir Hoshimov ijodida —Dunyoning ishlari qissasi adibning ona obrazini yaratishdagi eng yuqori nuqtasi bo'ldi. Zero, mazkur qissa nafaqat o'zbek kitobxonlari va adabiyotshunoslari, shu jumladan xorijlik badiiy so'z muxlislari qalbini ham zabt etdi. Qissani iste'dodli adib Said Ahmad —Ijod va jasoratl maqolasida haqli ravishda shunday e'tirof etdi: —Ayniqsa, —Dunyoning ishlari asarini qissa emas, doston deb atashni istardim. U qo'shiqday o'qiladi. Uni o'qib turib, o'z onalarimizni o'ylab ketamiz. SHu mushfiq, shu jafokash onalarimiz oldidagi bir umr uzib bo'lmas qarzlarimizning aqalli bittasini uza oldikmi, degan bir andisha, bir savol ko'z oldimizda ko'ndalang turib oladi.

Muallifning mahorati shundaki, u lirik kechinma va epik ko'lam mushtarakligi tabiatiga ham ma'naviy-axloqiy masalalar echimi, ham inson psixologiyasi teranligini singdira oladi. Turmush tafsilotlari, hayotiy-maishiy detallar, hissiyot quyugligi adib shakliy izlanishlarini g_oyaviy mazmun bilan boyitadi. —Dunyoning ishlari qissasi muallifning onasi vafoti bilan boshlanib uni qabrga qo'yish bilan yakunlanadi. O'.Hoshimov qalamiga mansub asarlarda lirik ta'kid turli xil usullar vositasida voqelik bayonini to'ldirib turadigan mohiyatga aylanadi. Xususan, hissiyot ko'lami kitobxonni hayajonda tutib turadigan estetik pafos darajasiga ko'tariladi. SHuningdek, liro-romantik talqin badiiy butunlikni ta'minlaydigan xarakterli xususiyatdir. Mazkur holat, ayniqsa, «Dunyoning ishlari»da to'laroq namoyon bo'ladi. Jumladan, «Alla» hikoyasida odamzod hayoti – ibtidosi va intihosi haqidagi falsafiy mulohazalar qarama-qarshi tasvirlarda bayon etiladi.

O'tkir Hoshimov «Dunyoning ishlari» qissasida *Sepkilli xola, Zebi xola, Bashorat xola, Acha xola, Amma, Risolat opa, Habiba buvi, Hoji buvi* singari obrazlarga murojaat qiladi va ularni estetik markaz –

ona siymosi atrofiga jamlaydi. E'tiborli jihati muallif ayollarning turfa yosh – mantiqiy uzviylikda tasvirlanishi, kasb-hunar nuqtai nazaridan rang-barangligi o'zbekona turmush tarzini to'laroq tasvirlash imkonini beradi. Har bir qahramon o'zida aks ettirgan «g'oyaviy yuk»ni badiiy chizgilar bilan to'ldira boradi. SHu tariqa Poshsha ona xarakteri qirralari birma-bir ochila boshlaydi.

Asardagi hikoyalar turli voqealar bayoniga bag'ishlangan bo'lsa-da, ularda ona– Hakima aya obrazi tutashtiruvchi ip bo'lib o'tadi, voqealar rivoji bevosita yoki bilvosita tarzda ona taqdiriga borib taqaladi. Yozuvchining o'zi ham bu fikrni tasdiqlaydi: —Bu qissa katta-kichik novellalardan iborat. Biroq ularning barchasida men uchun eng aziz odam onam siymosi bor.... Bu odamlarning qismati ham qaysidir jihati bilan onamga bog'langan.

Darhaqiqat, qissada ona qiyofasi keng va to'laqonli tavsiflanadi. Bu tavsiflanish jarayonida adibning adabiy mahorati va individual uslubi ko'zga tashlanadi.

Darhaqiqat, ona haqida kimlar nima demagan. Dunyoda biror bir shoir yoki adib bo'lmasinki, ona haqida qo'shiq to'qimagan, kuylamagan bo'lsa. Ona bor, olam bor; ona bor, odam bor; ona bor, Vatan bor, deyishadi: chindan ham ona kabi tabarruk va aziz, ona kabi muqaddas va mehdaryo, ona kabi mard va jasur, ona kabi xokisor va kechirimli inson olamda topilmasa kerak. SHundan bo'lsa ajab emaski, ona mavzusi O_tkir Hoshimov uchun navqiron, abadiy tugallanmas ilhom manbaidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Vatan va xalq mangu qoladi. –Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O_zbekiston Milliy kutubxonasi, 2010. –B. 136.
2. Said A. Ijod va jasorat. / Hoshimov O_. Tanlangan asarlar. 1-jild. –Toshkent: SHarq, 2009. – B. 10
3. Hoshimov O_. Tanlangan asarlar. 2-jild. –Toshkent: SHarq, 2009. – B. 5.